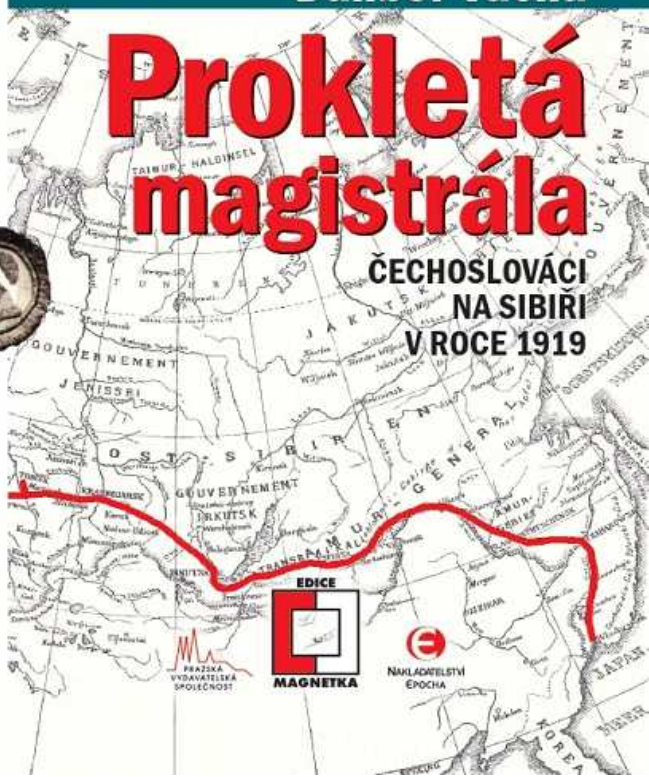

Dalibor Vácha

Prokletá magistrála

**ČECHOŠLOVÁCI
NA SIBÍŘI
V ROCE 1919**

PRÁŽSKÁ
VYDAVATELSKÁ
SPOLUČNOST

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Dalibor Vácha

Prokletá magistrála

ČECHOSLOVÁCI NA SIBIŘI V ROCE 1919

NAKLADATELSTVÍ EPOCHA
PRAŽSKÁ VYDAVATELSKÁ SPOLEČNOST

Ediční rada Edice Magnetka:

prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc., (FF UK; Technická univerzita v Liberci)

doc. PhDr. Jan Halada, CSc. (FSV UK, Institut komunikačních studií)

prof. PhDr. Radek Fukala, Ph.D. (Univerzita Jana Evangelisty Purkyně Ústí nad Labem)

PhDr. Jan Koura, Ph.D. (FF UK, Ústav světových dějin)

PhDr. Miloslav Martínek, CSc.

JUDr. František Čermák

Copyright © Dalibor Vácha, 2019

Cover © Vladimír Pfeifer, 2019

Photos © ČsOL, Katarína Brummerová – Extra Publishing, VÚA-VHA, 2019

Czech edition © Pražská vydavatelská společnost,

Nakladatelství Epoque, Praha, 2019

ISBN 978-80-7557-170-0 (Nakladatelství Epoque)

ISBN 978-80-7250-836-5 (Pražská vydavatelská společnost)

ISBN 978-80-7557-728-3 (PDF)

Obsah

ČESKÝ VOJÁK	7
Úvod	9
Čechoslovák sibiřským vojevůdcem	
Odchod Radoly Gajdy do Kolčakova vojska	12
Slovenský hvězdář v uniformě francouzského generála	
Milan Rastislav Štefánik a jeho nevděčná role na Sibiři	15
Na magistrálu	
Z frontových vojáků policejní silou	19
Život na magistrále	
Každodenní existence v pohybu	32
Nejen jízdní hlídky	
Bojové operace v tajze	54
Konečně domů?!	
První transporty do vlasti	66
Mušketi za každým stromem	
Narůstající partyzánská činnost	70
Hádky a spory	
Rozkol ve vojsku	74
Hořící vesnice	
Čechoslováci jako váleční zločinci?	88
Rusko	
Na nádražích a větších městech	91
Tajga, řeky, jezera	94

Úpadek morálky	
Touha po domově jako tmel i kyselina	96
Novodobé Lipany?	
Občanská válka v československém vojsku	100
Zrádci, nebo zachránci?	
Náhled na Rusy a náhled na Čechy	108
Konec Kolčakovské fronty	
Úprk ze Sibiře	111
Závěr	114
Příloha	
Rozkaz Milana Rastislava Štefánika č. 588	
uvedený v rozkaze č. 17 čs. armádního sboru	115
Chronologie událostí	117
Slovníček použitých termínů	
legionářského slangu	122
Seznam pramenů a literatury	123
O autorovi	126

ČESKÝ VOJÁK

Na Sibiři za Bajkalem depo stojí,
a tam český voják strádá;
zabíjí svá léta mladá,
nadějí se kojí.

Hledí smutně v pustou tajgu, čítá chvíle,
kdy už konec bude tomu,
a kdy pojede už domů
v náruč svojí milé.

Měl tu děvče na Sibiři, Šurku hezkou –
Jinak voněla ta růže;
ale kdo ji rovnat může
s naší milou, českou?

Měl tu sličnou Sibiřanku, znala bavit:
dnes však Rusku vidět nechce,
mohl se s ní spálit lehce,
nemoh' se jí zbavit.

Měl tu lásku jedna radost, školy měla,
na balalajku hrát znala;
prádlo si však nevyprala,
vařit neuměla.

Měl tu děvče – plno něhy mělo v zraku;
když však k důvěrnostem došlo,
dozvěděl se, že už prošlo
kolik českých vlaků.

A tak na Sibíři samo depo stojí,
a tam český voják strádá;
zabíjí svá léta mladá,
nadějí se kojí.

Nadějí se kojí, touží, čeká stále,
v zašlých dobách velké slávy
zákopům dal půlku zdraví,
půlku magistrále!¹

---

¹ KLEPÁČ, Jan, *Sibiř do bot*, Brno 1937, s. 100–101. V textu uváděné citace jsou obvykle ponechávány v původním stavu, jen někdy došlo z důvodu lepšího pochopení současným čtenářem k drobným úpravám interpunkce nebo pravopisu.

Úvod

Po velkých úspěších léta 1918 přišlo pro československé dobrovolce v Rusku kruté vystřízlivění.² Na podzim je čekala řada vyčerpávajících bojů, v nichž se již tak snadno nevítěžilo, a mnohokrát utrpěli porážku od stále početnější, lépe vybavené a zkušenější Rudé armády. Symbolem zmaru toho podzimu je sebevražda plukovníka Josefa Jiřího Švece v noci z 25. na 26. října – jeho pohřeb se mimochodem konal docela symbolicky 28. října, v den, který jsme si navykli vnímat jako počátek existence samostatného československého státu. Obtížně se nyní s odstupem celého století dokážeme vžít do pozice legionářského důstojníka, který se zřejmě cítil zrazen nadřizenými a již nedokázal odolávat tlaku zdola, od podřízených, zoufalých z tvrdých, krvavých bojů.

Dalším silným momentem československého podzimu 1918 v Rusku byly zprávy o vzniku státu. Paradoxně a zároveň zcela v souladu s náladou ve vojsku první oznámení o vzniku Československa brali vojáci jako další z řady fám. Teprve v druhé polovině listopadu se zdálo, že konečně uvěřili. Zprávy o vzniku Československa znamenaly pro vojsko jediné, balit fidlátka v Rusku a vyrazit směr Evropa, kde už válka skončila. Nikdo z vojáků si nedokázal představit, že stráví v Rusku mnohdy i více než další rok či osmnáct měsíců.

Již v listopadu 1918 – asi i nezávisle na zprávách o vzniku státu – se čs. armádní sbor v Rusku nezdá být tou železnou armádou, která porážela bolševiky jako na běžícím páse. První velkou porážkou

---

² K úspěšnému tažení Čechoslováků proti sovětům z léta 1918 VÁCHA, Dalibor, *Horké léto 1918. Čechoslováci ve víru ruské občanské války*, Praha 1918; k historii čs. legií v Rusku např.: VÁCHA, D., *Bratrstvo. Všední a dramatické dni československých legií v Rusku 1914–1918*, Praha 2015; VÁCHA, D., *Ostrovy v bouři. Každodenní život československých legií v ruské občanské válce (1918–1920)*, Praha 2016.

byl záříjový ústup z Kazaně, potom vyklizení Samary a současně řada neúspěchů v pokusech o ofenzivní operace. Vojska pravděpodobně nebyla daleko úplného zlomu, samovolně opouštěla uralskou frontu, odmítala nastupovat do připravovaných nebo potřebných útoků.

Po jednáních s ruskou stranou a již přítomnými spojeneckými důstojníky se rozhodlo, že legionáři se přesunou na dosud relativně klidný úsek – k transsibiřské magistrále, kterou v létě 1918 doslova vytrhli z rukou bolševiků. Jejich úkoly nadále nebudou ofenzivní ani frontové, spíše strážní. Jejich úkolem bude strážit železniční systém magistrály a pobočných tratí před nepřátelskými partyzánskými silami a sabotážemi.

Stažení zejména ze strategické uralské fronty nebylo prosto potíží, vojáci navíc nechápali odjezd z bojové zóny jako přesun na jiný, byť klidnější úsek, oni transport chápali jako začátek okamžité cesty domů. Více se už snad zmýlit ani nemohli. Adolf Zeman komentoval situaci následovně: „Únava na frontě, kde československé vojsko bojovalo od počátku vystoupení, rozhárané poměry ruské [...] vzbudily v jednotlivcích i mase přesvědčení, že další oběti jsou zbytečné. Touha po oddychu fyzickém i duševním, touha po návratu do vlasti zachvátila celé československé vojsko.“³

Zatímco rok 1918 byl ve znamení relativně větších bojů, rok 1919 jel zcela v kolejších menších, o to nepříjemnějších a krvavějších, špinavějších operací nové, malé války. Nepravidelnost válečného střetávání podél transsibiřské magistrály také předurčuje podobu textu, který o něm vypovídá. Nelze využít klasického velkého vyprávění o válkách, psát se dá spíše o každodenních problémech a krvavých rvačkách, které jen málokdy připomínaly opravdové bitvy.

Druhým velkým tématem československého roku 1919 na Sibiři je rozpad morálky vojska, který kulminoval v ozbrojeném povstání v Irkutsku. Povstání se však povedlo zažehnat ještě předtím, než tekla krev. O tom všem se čtenář dočte v této knize.

---

³ ZEMAN, Adolf, *Evakuace československého vojska z fronty na oddech*, in: ZEMAN, A., *Cestami odboje. Jak žily a kudy táhly československé legie IV*, Praha 1928, s. 425.

Přitom se v prvním rozkazu armádního sboru roku 1919 zdálo, že situace je docela dobrá, optimistická, nadějná: „Všem vojskům západní fronty. Důstojníkům a vojákům svěřených mně armád přeji Šťastný Nový rok. V době, kdy lidstvo po úzasech čtyřleté války začíná znovu život mírový, Vy v nekonečných lesích a hlubokých sněžích Urálu a Poduráli pevně plníte své vojenské úkoly, chráníte pevnou hradbou osvobozené území Ruska, obětující se, aby úplně byl rozbit bolševický upír, který téměř zadusil Rusko a ohrožuje národy střední a západní Evropy. Vašimi úsilími, bratři, spolu s úspěšnou bojovou činností bratrských armád na druhých účastcích protisovětské fronty a za vydatné pomoci spojenců bude brzo zničeno šílené a zločinné násilí sovětských samovládců, národy východní a střední Evropy dostanou plnou možnost svobodně zařídit si svůj život a Vy, poctiví a chrabří bojovníci, ověnění nevadnoucí slávou vrátíte se do svých chat ke svým drahým. Ale nepřítel není ještě poražen. Proto v novém roce s novým štěstím do nových bojů za Rusko, za Slovanstvo, za svobodu. Vrchní velitel západní fronty generál-major Syrový.“⁴

Ke knize je kromě stručného soupisu pramenů a literatury připojen také slovníček některých legionářských výrazů použitých v textu, kontroverzně vnímaný rozkaz generála Milana Rastislava Štefánika č. 588 doplněný komentářem generála Jana Syrového a chronologie, která může čtenáři usnadnit orientaci v někdy zmateném dění daného období.

---

⁴ Rozkaz československému armádnímu sboru číslo 1 ze dne 4. ledna 1919; Cit. dle: *Rozkazy čsl. vojsku na Rusi 1919–1920*, dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/dsmo/view/uuid:aa693611-25a0-4c22-a737-80f8103432de?page=uuid:25c391b0-121f-11e8-8b6e-005056b73ae5> (citováno 18. 10. 2018).

Čechoslovák sibiřským vojevůdcem

Odchod Radoly Gajdy do Kolčakova vojska

Radola Gajda (rodným jménem Rudolf Geidl, 1892–1948) byl asi nejzářivější hvězdou v souhvězdí československých válečníků osmnáctého roku. Jeho slávu přizívovala nejen neoddiskutovatelná velká vítězství na Sibiři, za jejíhož osvoboditele se sám označoval, ale také jeho politické aktivity a opominout nelze ani umnou sebe-prezentaci.

Již od počátku bojů proti bolševikům se u něj střídaly různé ruské politické a mocenské protibolševické kliky. Kritizovali ho za to nejen jeho vojáci, ale oblibu si nenašel ani mezi sobě rovnými a nadřízenými v legiích. Taktéž padesátitisícové čs. vojsko na Rusi pro něj nebylo dost, zvláště když vezmeme v potaz, že mu nikdo ne-nabídl vrchní, neomezené velení.

Radola Gajda, někdy označovaný také jako Sibiřský Napoleon, se zařadil do galerie „mladíků“, kteří hodlali změnit svět. Již v listopadu, a hlavně v prosinci 1918 se úzce stýkal s kruhy, které neměly daleko k novému sibiřskému diktátorovi – admirálu Alexandru Vasiljeviči Kolčakovi (1874–1920), který nakonec Gajdovi nabídl velení v ruské armádě, což český dobrodruh přijal.

S koncem roku 1918 odešel Gajda „na dovolenou“ od čs. vojska, a neodešel sám. Doprovázela ho skupinka podobně dobrodružně naladěných důstojníků, kterým byly též slíbeny vysoké posty u jednotek a štábů zelenobílé, sibiřské protibolševické armády. Kolčak dokonce Gajdu určil velitelem hlavního útoku na Moskvu.

Není od věci připomenout, jak neslavně Gajdovo sibiřské kolčakovské dobrodružství skončilo. Po konfliktech s klikou, která stála za admirálem, byl odstaven nejdříve na vedlejší kolej, posléze ze sibiřské armády úplně odešel. Není nutno zdůrazňovat, že hlavní úkol – dobytí Moskvy a svržení bolševického režimu v celém Rusku – nesplnil ani Gajda, ani žádný z jeho konkurentů či nástupců.

Je jisté, že Gajda se snažil o vítězství, několika taktických úspěchů dosáhl, nicméně strategického vítězství nad bolševiky nedobyl. Důvodů je mnoho, možná takového vítězství ani dosáhnout nešlo, situace v Kolčakově armádě nebyla dobrá (zásobovací přímo tragická) a Gajda žehral mimo jiné na žárlivost spolu-generálů, pro něž byl pouhým kariéristou bez skutečného vzdělání a navíc cizincem.

Gajda, dovedeme si představit, jak bylo jeho přebujelé ego uraženo vyhazováním z Kolčakových služeb, se stáhl do Vladivostoku. Začal okamžitě pracovat na puči proti admirálovi – zřejmě si představoval, že zaujme jeho místo. Vskutku bizarní je skutečnost, že jisté kontakty navázal i s vladivostockými bolševickými kruhy.

Náčelník delegace z vlasti František Václav Krejčí se s Gajdou setkal právě v době, kdy generál nikde nesloužil a zůstával ve Vladivostoku, kde intrikoval. Krejčího pozorovatelský talent nám tak zanechal svědectví o Gajdově vzezření: „Vzhlednu a vidím dva muže v uniformách jiného typu, než jsou ony našich legionářů. Oba jsou mladí a na prsou mají vzácné řády. Jeden z nich pokročil ke mně: postava velitelská, ale tvář mladistvě hladká a bezvousá. Váhám, rozhlížím se, neboť se obávám, abych nepominul generála a nestiskl snad nejprve ruku jeho pobočníku. Ale není tu jiného generála, a tento mladý muž v bělavém kabátě s červenou podšívkou, s mnoha řády, odznaky vysoké hodnosti je opravdu sám generál Gajda, jeden z někdejších velitelů našich legií. [...] Generál, jemuž není třicet let, jak to srovnat se starými představami, jež jsem si přivezl z Evropy? Jediná je toliko, již se asi zdá odpovídat tento náš sibiřský vojevůdce: mladí generálové francouzské revoluce.“⁵

Gajdův puč proběhl 17. listopadu a hned druhého dne byl potlačen. Takřka operetní puč, o jehož utajení (prý se o něm s předstihem žertovalo i ve vladivostockých čajovnách) nesmíme mít iluze, skončil tak, jak všichni očekávali. Katastrofou. Kdyby nezemřelo několik desítek lidí, bylo by to téměř až směšné. Ke Gajdovi se nikdo z předpokládaných (spíše vysněných než domluvených) spojenců nepřidal a pro kolčakovské síly nebyl problém pučisty dílem

⁵ KREJČÍ, František Václav, *U sibiřské armády*, Praha nedatováno, s. 22.

pobít, dílem rozpráshit a dílem zajmout. Zradil ho i jistý Emanuel Moravec, který měl zajistit jakousi podporu ze strany Čechoslováků, od té doby se datovala neláska mezi těmito dvěma muži.

Radola Gajda nebyl zejména zpětně vnímán svými bojovníky příliš dobře, ale ne všemi. Výjimku tvořili například muži ze 7. pluku, kterému původně velel, a také mnozí další, kterým imponovaly (a lze tomu dobře rozumět) Gajdovy téměř až neskutčné výkony v bojích proti bolševikům: „Generál Gajda, milovaný sibiřskými vojsky a ctěný veřejností bez rozdílu stran (kromě krajně pravých) pro svou přísnou, ale spravedlivou ruku, dostal se ve svém úsilí o zachránění situace do konfliktu s náčelníkem stavky generálem Lebědějevem a pravými kruhy, takže po delší krizi, jíž se cítila dotčena i osobní prestiž vrchního vládce, bylo svěřeno velení generálu Dietrichovi.“⁶

Gajdu však československá armáda nakonec zachránila před popravou, zaručila se za něj, ale za podmínky, že generál opustí okamžitě Rusko, na což Čechoslováci opravdu dohlédli.

---

⁶ RAK, Michal, (ed.), *Denník. Ilustrovaná kronika legionáře Františka Krejčího*, Praha 2018, s. 202.